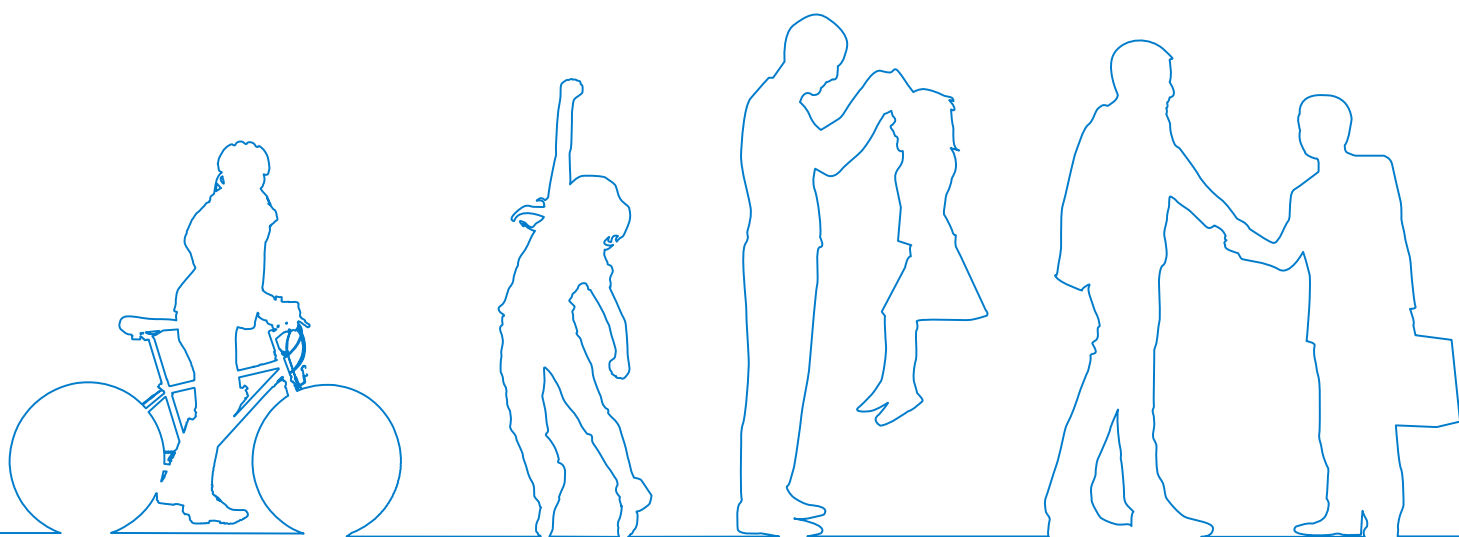

Handreiking

Randvoorwaarden voor de veiligheid van jeugdigen in de toegang tot jeugdhulp

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Leeswijzer	4
o Overall randvoorwaarden	5
1 Toegankelijkheid	7
Initiatief bij burger - outreachende professional	
2 Vraagverheldering	9
Vraaggericht werken - brede uitvraag problematiek	
3 Werkwijze	11
Generalistisch werken - specialistisch werken	
4 Focus	13
Kindgerichte aanpak - gezinsgerichte aanpak	
5 Regie	15
Regie bij jeugdigen en gezinnen - regie bij de professional	
6 Kwetsbare combinaties	17
Colofon	18

Woord vooraf

Voor u ligt de handreiking randvoorwaarden voor de veiligheid van jeugdigen in de toegang tot jeugdhulp, een gezamenlijke publicatie van de Kinderombudsman en de samenwerkende inspecties van het Samenwerkend Toezicht Jeugd/Samenwerkend Toezicht Sociaal Domein (hierna de samenwerkende inspecties).

Met deze handreiking willen we wethouders, beleidsambtenaren, gemeenteraadsleden en jeugdprofessionals een handvat bieden om na te gaan of de toegang tot jeugdhulp zo is ingericht dat ieder kind de hulp krijgt waar het recht op heeft. De toegang tot jeugdhulp is op het moment nog erg in beweging. Dat neemt niet weg dat tijdens de veranderingen de randvoorwaarden voor veiligheid van jeugdigen geregeld moeten zijn.

De Kinderombudsman en de samenwerkende inspecties hebben in 2015 beide onderzoek uitgevoerd naar de toegang tot jeugdhulp. De Kinderombudsman vanuit het perspectief van de rechten van het kind; kinderen hebben recht op kwalitatief goede, tijdige en passende zorg en ieder kind moet er ongeacht zijn woonplaats op kunnen vertrouwen dat een minimum kwaliteitsniveau van jeugdhulp aanwezig is. De samenwerkende inspecties vanuit het perspectief van toezicht; worden jeugdigen en gezinnen die zorg en ondersteuning nodig hebben, door organisaties gezamenlijk effectief geholpen?

Naast wijkteams, huisartsen, medisch specialisten en jeugdartsen, vormen ook de organisaties voor Veilig Thuis een belangrijke toegang tot de jeugdhulp. De recent verschenen inspectierapporten van de Inspectie Jeugdzorg en de Inspectie voor de Gezondheidszorg over Veilig Thuis, het door de VNG gelanceerde programma om de Veilig Thuisorganisaties te ondersteunen en het voorstel van de Taskforce Kindermishandeling en seksueel misbruik om de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling aan te passen, benadrukken nogmaals de belangrijke positie die ook de toegang tot jeugdhulp heeft als het gaat om veiligheid van kinderen.

De Kinderombudsman en de samenwerkende inspecties hebben gezamenlijke zorgpunten. Uit hun beider onderzoeken blijkt dat jeugdigen (nog) niet in alle gemeenten kunnen rekenen op de best passende hulp van goede kwaliteit en die ook tijdig ontvangen. De grootse zorg is de veiligheid van jeugdigen. Uit de onderzoeken blijkt dat kinderen in onveilige situaties (te lang) buiten beeld kunnen blijven door de manier waarop de toegang tot jeugdhulp door gemeenten wordt vormgegeven. De keuzes die gemeenten maken met betrekking tot de inrichting van de toegang spelen daarbij een rol. Uit de onderzoeken komen een aantal basisvoorwaarden naar voren die geregeld moeten zijn om de veiligheid voor jeugdigen te borgen, onafhankelijk van hoe de toegangsfunctie is ingericht.

In deze handreiking geven we aan wat er minimaal in de toegang geregeld moet zijn om de veiligheid voor jeugdigen te borgen. We willen inzicht geven in de mogelijke gevolgen van de inrichting van de toegang tot jeugdhulp en concreet maken wat er nodig is om de hulp aan en veiligheid van jeugdigen te borgen.

[De Kinderombudsman](#)
[Samenwerkend Toezicht Jeugd](#)

Leeswijzer

De samenwerkende inspecties en de Kinderombudsman zien dat gemeenten verschillende uitgangspunten hanteren in de inrichting van de toegang tot jeugdhulp. In deze handreiking presenteren we een aantal veel voorkomende uitgangspunten aan de hand van vijf thema's die belangrijk zijn binnen de toegang. De handreiking is ingericht vanuit het perspectief van het kind en het gezin en spitst zich toe op ingewikkelde problematiek waar veiligheid een zorgpunt is. Omwille van de leesbaarheid worden de uitgangspunten hier als twee uitersten van een spectrum weergegeven. Vanzelfsprekend maken gemeenten veelal de keuze voor een variant die tussen beide uitersten in ligt. In deze handreiking komen de volgende thema's aan de orde:

1. Toegankelijkheid

Initiatief bij burger - outreachende professional

2. Vraagverheldering

Vraaggericht werken - brede uitvraag problematiek

3. Werkwijze

Generalistisch werken - specialistisch werken

4. Focus

Kindgerichte aanpak - brede gezinsaanpak

5. Regie

Bij jeugdige en gezin - bij de professional

Gemeenten maken niet alleen verschillende keuzes tussen deze uitgangspunten, we zien ook verschillende combinaties voorkomen. Bijvoorbeeld, waar de ene gemeente kiest voor generalistisch werken en

vraaggericht werken, kiest een andere gemeente voor generalistisch werken in combinatie met een brede uitvraag van de problematiek van het hele gezin. In de praktijk blijkt dat juist deze combinaties van de bovengenoemde vijf uitgangspunten voor veel variatie in de toegangsfunctie zorgen. Bij het maken van combinaties, zien wij dat voordelen elkaar kunnen versterken of risico's kunnen compenseren. Voor sommige combinaties geldt echter dat de risico's optellen en daardoor de kans juist wordt vergroot dat jeugdigen in een onveilige situatie niet worden gezien. De samenwerkende inspecties en de Kinderombudsman maken zich hier zorgen over. We vragen de lezer dan ook om bij het lezen van deze handreiking expliciet aandacht te besteden aan wat een combinatie van uitgangspunten in de gekozen werkwijzen binnen de toegangsfunctie betekent voor de veiligheid van jeugdigen.

In de volgende hoofdstukken worden de randvoorwaarden beschreven die van belang zijn om de veiligheid van jeugdigen te borgen in de toegang tot hulp. Hoofdstuk 1 geeft de randvoorwaarden weer die van belang zijn voor alle thema's die hierboven zijn benoemd. In de hoofdstukken daarna worden de verschillende thema's toegelicht en verder geconcretiseerd. De samenwerkende inspecties en de Kinderombudsman benoemen per thema wat er minimaal geregeld moet zijn om de veiligheid van kwetsbare jeugdigen te borgen, ongeacht welk uitgangspunt de gemeente hanteert. Vervolgens worden de voordelen en risico's van de verschillende uitersten op het spectrum inzichtelijk gemaakt en wordt per uiterste benoemd wat aanvullend nodig is om de risico's voor jeugdigen te beperken.

Overall randvoorwaarden

Op basis van de onderzoeken van de Kinderombudsman en de samenwerkende inspecties komen een aantal basisvoorwaarden naar voren die geregeld moeten zijn om de veiligheid voor kinderen en jongeren te borgen, onafhankelijk van hoe de toegangsfunctie is ingericht. Deze overall randvoorwaarden worden hier gepresenteerd (zie hiervoor ook het Toezichtkader Stelseltoezicht Jeugd van de samenwerkende inspecties).

Randvoorwaarden

Ongeacht de inrichting van de toegangsfunctie, voor de veiligheid van jeugdigen moet in de werkwijze minimaal het volgende geregeld zijn:

- Risico's en signalen met betrekking tot de veiligheid van jeugdigen/gezinnen worden op systematische wijze ingeschat.
- Professionals hebben een gezamenlijk beeld van veiligheid/onveiligheid; voor alle betrokkenen is helder wanneer actie moet worden ondernomen.
- Gezinnen worden niet losgelaten wanneer een professional zich zorgen maakt om een gezin.
- Bij het duiden van signalen wordt gebruik gemaakt van de expertise van collega's.
- Ook als er geen duidelijke kindsignalen zijn, moet er bij volwassenenproblematiek altijd een inschatting gemaakt worden in hoeverre dit risico's oplevert voor de veiligheid van jeugdigen.
- In het belang van de veiligheid van de jeugdigen en het gezin, worden signalen in overleg met de jeugdigen en het gezin, gedeeld.
- Risico's voor de veiligheid van jeugdigen worden geregistreerd (bijvoorbeeld in de verwijsindex risicojongeren).
- De volgende zaken zijn vastgelegd: afspraken met jeugdigen en gezinnen, risico's op onveiligheid, welke organisaties betrokken zijn, doelen en evaluaties van zorg en ondersteuning.
- Er zijn goede afspraken zijn over interne formele lijnen en over opschalen en afschalen.

Ongeacht de inrichting van de toegangsfunctie, voor de veiligheid van jeugdigen moet in de organisatie van de toegang minimaal het volgende geregeld zijn:

- Medewerkers binnen een team kunnen elkaars dossiers raadplegen zodat bij afwezigheid continuïteit van zorg geboden wordt en adequaat gereageerd kan worden in crisissituaties.
- Bij de toegangsfunctie is in beeld welke kwetsbare groepen jeugdigen er in de gemeente zijn en wat zij nodig hebben.
- Er is sprake van een goede samenwerking met partijen die niet zijn vertegenwoordigd in een wijkteam of sociaal team, zoals partijen in zorg (bijvoorbeeld ziekenhuizen, specialistische ggz, jeugdzorg) jeugdbeschermingsketen, veiligheid (veiligheidshuis en politie), wonen (woningbouw), werk en inkomen (bewindvoerders, schuldhulpverlening) en (speciaal) onderwijs. Verantwoordelijkheden zijn helder belegd.
- Er wordt doorlopend gemonitord of de ingekochte hulp passend en toereikend is.
- De kwaliteit en de toegankelijkheid van de beschikbare hulp wordt (lokaal) geëvalueerd en indien nodig verbeterd.
- De kwaliteit van de professional wordt gewaarborgd.
- De privacy van cliënten wordt gewaarborgd.
- De communicatie over beschikbare hulp is helder en vindbaar.
- De bezwaar- en beroepmogelijkheden en de klachtenvoorziening zijn goed op orde.

Met de transitie is de transformatie nog niet afgerond. Vanzelfsprekend moeten gemeenten de ruimte krijgen om te leren en uit te proberen wat lokaal het beste werkt. Desondanks moet ook tijdens de transformatie de veiligheid en de zorg voor jeugdigen goed geregeld zijn en mogen er geen gaten vallen. Een kind dat tijdens de overgangperiode hulp nodig heeft, mag immers niet de dupe worden van het feit dat de gemeentelijke aanpak nog in ontwikkeling is. Een aantal randvoorwaarden vragen om extra aandacht tijdens de transformatie.

Extra van belang tijdens transformatie

Hoe de transformatie lokaal ook verloopt, voor de veiligheid van jeugdigen moet tijdens de ontwikkelfase minimaal het volgende geregeld zijn:

- Binnen de gemeente heeft iemand doorzettingsmacht als er een patstelling in de zorgtoekenning dreigt.
- Iedereen in de toegangverlening is op de hoogte waar ze terecht kunnen voor melding, advies, consultatie of ondersteuning.
- Professionals worden door werkgevers gefaciliteerd om hun taak te kunnen uitvoeren. Dit betekent dat de benodigde praktische zaken geregeld zijn, maar ook dat kennisdeling, consultatie en reflectie mogelijk is.
- Organisatorische of procesmatige knelpunten worden niet afgewenteld op kwetsbare jeugdigen; wees zo nodig ruimhartig in het bieden van een tijdelijke oplossing.

En daarbij:

- Wees bewust van het verschil tussen het geschetste beeld in beleid en de uitvoeringsrealiteit. Reflectie door en tussen professionals is nodig om te kunnen leren.
- Durf je nek uit te steken: soms moet de hulp eerst en de verantwoording later. Gemotiveerd afwijken mag.

1 Toegankelijkheid

Initiatief bij burger - outreachende professional

De manier waarop burgers terechtkomen bij organisaties die toegang kunnen verlenen tot jeugdhulp verschilt. Soms wordt het initiatief bij de burgers gelegd; zij melden zich dan zelf met een (hulp)vraag bij een loket of een team. Sommige gemeenten kennen een outreachende aanpak; professionals gaan de wijk in op zoek naar cliënten die een hulpvraag hebben.

Randvoorwaarden met betrekking tot toegankelijkheid

Ongeacht hoe de burger bij een toegangsvoorziening terecht komt:

- De toegang tot jeugdhulp is laagdrempelig; iedere burger weet waar hij/zij moet zijn met een hulpvraag. Ook jeugdigen zelf kunnen op laagdrempelige wijze vragen stellen en om advies vragen. Voorliggende voorzieningen (scholen, consultatiebureaus, werk en inkomen, GGD etc.) kennen de juiste route naar de toegangsvoorziening van de gemeente en hierbij is laagdrempelig contact mogelijk.
- Professionals hebben kennis van welke zorg en ondersteuning beschikbaar is in de gemeente/regio.

Als het initiatief bij de burger ligt, zijn er andere voordelen en risico's dan wanneer professionals in de toegang outreachend werken. Hieronder worden de voordelen en de risico's geschetst en worden de specifieke randvoorwaarden weergegeven.

Initiatief bij burger

Voordelen

Een loket dat aantrekkelijk en laagdrempelig is voor de cliënt kan een krachtig instrument zijn om hulpvragen in beeld te krijgen en sluit aan bij de eigen kracht van de cliënt. Ruime openingstijden op een toegankelijke locatie, benaderbare professionals en deskundige doorverwijzing maken dat veel jeugdigen en ouders snel bij de juiste hulp terecht komen. Een goede online vindbaarheid hoort daarbij.

Risico's

Gezinnen die zichzelf niet melden, komen niet in beeld bij de gemeente. Het risico bestaat dat jeugdigen dan niet tijdig passende hulp krijgen of een onveilige situatie niet tijdig wordt gesignaleerd. Zorgmijdende gezinnen kloppen namelijk niet zelf aan bij de hulpverlening, of alleen voor die problemen waarbij zij hulp niet als een bedreiging ervaren.

Een loket als eerste of enige toegang gaat uit van een actieve burger die de wegen naar de hulpverlening zelfstandig weet te vinden.

Niet alle burgers beschikken over deze vaardigheden en weten de toegangsfunctie te vinden.

Als de toegangsvoorziening onvoldoende bekend, vindbaar of benaderbaar is voor de burger, kan deze niet goed functioneren.

Als voorliggende voorzieningen geen signaalfunctie vervullen en er hierover geen duidelijke afspraken bestaan met de toegangsfunctie, bestaat het risico dat gezinnen buiten beeld blijven.

Specifieke randvoorwaarden

Als voor de toegang tot jeugdhulp het initiatief bij de burger gelegd wordt, dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Signalen over onveilige situaties bij kwetsbare groepen of zorgmijders komen tijdig in beeld. Hiervoor moeten er goede afspraken zijn tussen voorliggende voorzieningen waar jeugdigen en/of gezinnen in beeld zijn en de toegangsvoorziening. Deze voorzieningen zoals de huisarts, de jeugdgezondheidszorg, het onderwijs, werk en inkomen en de ggd hebben een nadrukkelijker rol om risico's op onveiligheid te signaleren.

Outreaching professional

Voordelen

Ook gezinnen die een latente of verborgen hulpvraag hebben komen in beeld. Hierdoor is de kans kleiner dat jeugdigen die hulp nodig hebben buiten beeld blijven.

Risico's

Een risico is dat er voorbij wordt gegaan aan de eigen regie en eigen kracht van de burger, waardoor deze teveel bemoeienis van de professional ervaart.

Specifieke randvoorwaarden

Als de toegang tot jeugdhulp wordt gefaciliteerd door outreachende professionals, dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Er zijn goede afspraken over de taak- en rolverdeling en informatiedeling tussen voorliggende voorzieningen en de toegangsfunctie.

2 Vraagverheldering

Vraaggericht werken - brede uitvraag problematiek

Om te komen tot een hulpvraag en een behandelplan zijn verschillende werkwijzen mogelijk. Bijvoorbeeld door vraaggericht te werken. Bij deze werkwijze krijgt een jeugdige of gezin die zich met een vraag of hulpverzoek meldt, antwoord of hulp bij die desbetreffende vraag. De dienstverlening sluit dus aan bij de individuele hulpvraag en de behoeften en wensen van de cliënt staan centraal. Daar tegenover staat een werkwijze waarbij een brede uitvraag van de (gezins)problematiek wordt gedaan, en kritisch wordt doorgevraagd als een jeugdige of gezin met een hulpvraag komt.

Randvoorwaarden met betrekking tot vraagverheldering

Op welke manier er ook wordt uitgevraagd:

- Bij hulpverlening aan ouders wordt altijd een inschatting gemaakt in hoeverre de problematiek van de ouder(s) risico's oplevert voor de veiligheid van de jeugdigen in het gezin. Ook wanneer er in eerste instantie bij het kind geen kindsignalen worden gezien.
- De implementatie en uitvoering van de meldcode, de kindcheck en de te doorlopen stappen krijgen continue aandacht.
- Bij meerdere problemen wordt samen met het gezin prioritering aangebracht in de aanpak van problematiek.

Wanneer vraagverheldering gebeurt aan de hand van vraag-gericht werken, dan zijn er andere voordelen en risico's dan wanneer de uitvraag van de brede problematiek centraal staat. Hieronder worden de voordelen en de risico's geschetst en worden de specifieke randvoorwaarden weergegeven.

Vraaggericht werken

Voordelen

Bij een enkelvoudige hulpvraag kunnen cliënten snel, doelgericht en efficiënt hulp krijgen die past bij hun hulpbehoefte.

Cliënten voelen zich gehoord omdat ze gericht worden geholpen met hun vraag. Dit maakt om hulp vragen laagdrempelig.

Risico's

Als zonder doorvragen direct wordt ingegaan op de hulpvraag, komt complexe problematiek niet in beeld. Hierdoor komen ook onveilige situaties mogelijk niet in beeld of is de geboden hulp niet passend.

Het vraaggericht werken vereist een zekere mondigheid van burgers. Sommige cliënten zijn niet in staat om hun eigen hulpvraag te formuleren en blijven mogelijk buiten beeld. Zeker ouders met een licht verstandelijke beperking of psychiatrische problemen zijn niet altijd in staat een hulpvraag te formuleren. Of zij komen alleen met een hulpvraag waar zij zelf bij geholpen zijn en niet met de hulpvraag van het kind. De hulpvraag van ouders is niet altijd de hulpvraag van de jeugdige. Het risico is dat de hulpvraag van jeugdigen niet in beeld komt.

Zorgmijdende gezinnen willen vaak alleen hulp op een gebied waar snel een oplossing voor nodig is, bijvoorbeeld financiën

Specifieke randvoorwaarden

Als vraaggericht gewerkt wordt, dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Ook bij een enkelvoudige of eenvoudige hulpvraag wordt duidelijk of de veiligheid van jeugdigen in het geding is. Bij jeugdigen en gezinnen waar eerdere of meerdere problemen spelen, wordt bij een enkelvoudige of eenvoudige hulpvraag bekeken of de veiligheid van het kind (en broertjes en zusjes) in het geding is.
- Professionals die vraaggericht werken zijn goed aangesloten op netwerkpartners die kunnen signaleren. Dit betekent dat er goede afspraken moeten zijn met scholen, kinderopvang, consultatiebureau, GGD, sociale dienst, etc.

Brede uitvraag problematiek

Voordelen

Wanneer jeugdigen in een onveilige situatie verkeren, is de kans dat dit wordt gesignaleerd groot.

Er wordt in één keer gekeken welke ondersteuning er in een gezin nodig is. Ook als cliënten een eenvoudige vraag hebben zoals hulp bij financiën kan er immers meer nodig zijn in een gezin, bijvoorbeeld hulp bij het vinden van een baan.

Eventuele signalen van zorgmijding komen in beeld. Als wordt doorgevraagd naar bredere problematiek kan de professional stuiten op een chronisch probleem waar het gezin geen hulp bij wil, maar wel nodig heeft. Ook vragen die het gezin niet formuleert, maar wel hulp bij wil (impliciete hulpvraag) komen eerder in beeld bij een brede uitvraag.

Risico's

Ook bij eenvoudige hulpvragen wordt het hele gezinssysteem in beeld gebracht. Dit kost relatief veel tijd en geld, en is mogelijk niet nodig.

Cliënten hebben mogelijk weerstand om hulp te vragen omdat de professional veel wil weten of komen minder snel opnieuw om hulp vragen. Dan gaan mensen mogelijk andere wegen zoeken zoals bijvoorbeeld via de huisarts.

Specifieke randvoorwaarden

Als problematiek breed wordt uitgevraagd, dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Professionals kunnen een goede inschatting maken van welke problemen het gezin eventueel zelf op kan lossen en waar, in het kader van veiligheid van jeugdigen, ondersteuning van belang is.

3 Werkwijze

Generalistisch werken - specialistisch werken

In dit hoofdstuk gaat het om de werkwijze en de variatie in de taak en expertise van professionals in de toegangsfunctie. Zo kiezen gemeenten vaak voor een generalistische toegang, bijvoorbeeld in de vorm van een sociaal team waarbij professionals alle soorten problematiek oppakken. Andere gemeenten kiezen er juist voor om in de toegang al veel specialismen op te nemen en het werk te verdelen op basis van specialisme.

Randvoorwaarden met betrekking tot werkwijze

Welke werkwijze ook gehanteerd wordt:

- Kennis van de volgende specialismen moet aanwezig zijn dan wel snel in te schakelen zijn: herkennen signalen kindermishandeling, vechtscheidingen, psychische problematiek (bij kinderen of ouders), ontwikkelings- en gedragsproblemen (licht verstandelijke beperking en verstandelijke handicaps), mensenhandel en uitbuiting en het opschalen van hulp richting drang en dwang.
- Jeugdigen en gezinnen krijgen zorg en ondersteuning van de medewerker die de benodigde kennis en expertise heeft om zo goed mogelijk te helpen.
- Gespecialiseerde hulpverleners worden tijdig geconsulteerd.
- Specialisten zijn snel en gemakkelijk te bereiken.

Wanneer in de werkwijze de nadruk ligt op generalistisch werken, dan zijn er andere voordelen en risico's dan wanneer de nadruk ligt op specialistisch werken. Hieronder worden de voordelen en de risico's geschetst en worden de specifieke randvoorwaarden weergegeven.

Generalistisch werken

Voordelen

Een grote diversiteit aan hulpvragen kan snel worden opgepakt of doorgezet. De meest voorkomende hulpvragen betreffen immers preventie, enkelvoudig opvoed- en opgroeiadvies en kortdurende hulp. De hulp is op deze manier zoveel mogelijk laagdrempelig toegankelijk.

Generalisten kunnen zicht hebben op meerdere leefgebieden van een gezin zoals werk en inkomen, jeugdhulp en gezondheid, waardoor hulp aan een gezin in samenhang kan worden geboden.

Risico's

Cliënten worden geholpen door een generalist die mogelijk (voor een deel) niet voldoende bekend is met de betreffende problematiek. Hierdoor ontstaat het risico dat signalen van onveiligheid te laat in beeld komen of gezinnen niet de best passende hulp krijgen. Als de professional bijvoorbeeld geen weet heeft van de problematiek van de vader maar wel de moeder opvoedondersteuning biedt, kan de professionals mogelijk geen juiste inschatting maken van de veiligheid.

Onvoldoende kennis van de generalist kan daarnaast leiden tot onnodig ingrijpen, escaleren of opschalen. Handelingsverlegenheid van de generalist kan leiden tot te laat ingrijpen bij onveilige situaties.

Als door het werken in generalistische teams specialistische kennis en ervaring verloren gaat, dan kan dit ervoor zorgen dat jeugdigen en gezinnen onvoldoende toegang krijgen tot de juiste zorg.

Specifieke randvoorwaarden

Als er generalistisch wordt gewerkt dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Er is zicht op alle leefgebieden, als een generalist vervolgens ergens op stuit buiten zijn deskundigheid, zorgt deze ervoor dat iemand met deze specifieke deskundigheid wordt betrokken of iemand anders met de benodigde kennis dit oppakt.
- Er zijn goede afspraken over wanneer een specialist moet worden ingeschakeld. Alle medewerkers weten waar ze deze specialisten kunnen vinden.
- Er is speciale aandacht voor behoud en bevordering van deskundigheid (naast generalistische scholing), kennis en expertise wordt gedeeld tussen medewerkers (tussen en binnen teams) en medewerkers krijgen tijd/mogelijkheden voor reflectie op casuïstiek.

Specialistisch werken

Voordelen

Als een specialist direct betrokken is in de toegang kan dit ertoe bijdragen dat verborgen problematiek, zoals een licht verstandelijke beperking goed wordt gesignaleerd en dat jeugdigen snel hulp krijgen die bij hen past.

Risico's

Wanneer vooral vanuit een specialistisch oogpunt gewerkt wordt, worden relatief eenvoudige hulpvragen mogelijk sneller als complex bestempeld, met als risico dat de hulpvraag 'gemedicaliseerd' wordt. Hierdoor wordt te snel opgeschaald of ingegrepen.

Wanneer specialistisch gewerkt wordt, bestaat de kans dat de aandacht vooral uitgaat naar de problematiek (van volwassenen) en er te weinig aandacht is voor de veiligheid van jeugdigen. Kindsignalen kunnen over het hoofd worden gezien.

Wanneer er solistisch wordt gewerkt, bestaat de kans dat specialisten vooral hulp inzetten op hun vakgebied zonder 'breed' te kijken naar andere vakgebieden voor samenhangende hulp.

Extra kwetsbaar zijn gezinnen met een complexe hulpvraag (bijvoorbeeld gezinnen met meervoudige problematiek) omdat mogelijk niet alle problematiek goed wordt herkend, opgepakt of doorgezet.

Specifieke randvoorwaarden

Als er specialistisch wordt gewerkt dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Er moet duidelijk zijn wanneer breder kijken nodig is en een professional met een ander specialisme betrokken moet worden. Specialisten weten waar zij deze andere specialisten kunnen vinden.
- Er is speciale aandacht om samenhangende hulp aan gezinnen mogelijk te maken. Dit betekent dat de verschillende specialisten betrokken bij gezinnen heel goed met elkaar af moeten stemmen en samen moeten werken om de veiligheid van de jeugdigen in het gezin te borgen.

4 Focus

Kindgerichte aanpak - gezinsgerichte aanpak

Er zijn gemeenten die kiezen voor het inrichten van speciale jeugdteams: in de toegang wordt de problematiek van jeugdigen dan apart behandeld van die van volwassen gezinsleden. In de jeugdteams is over het algemeen meer deskundigheid over kind specifieke problematiek. Andere gemeenten kiezen voor een meer integrale benadering waarbij het hele systeem of gezin de focus heeft, bijvoorbeeld in nul-to-honderd teams of sociale wijkteams.

Randvoorwaarden met betrekking tot focus

Ongeacht de focus, het belang en de veiligheid van de jeugdigen heeft de aandacht:

- De afweging voor en prioriteit van de zorg is gebaseerd op de problematiek van het gehele gezin, waarbij het belang van de jeugdigen op de voorgrond staat. Dit betekent dat de problematiek van de jeugdigen en het gezin goed in beeld moet zijn, inclusief eventuele achterliggende problemen die risico's voor de veiligheid met zich mee kunnen brengen.
- Bij meervoudige problemen wordt gewerkt volgens het principe 1 gezin, 1 plan, 1 regisseur. Met deze werkwijze wordt de hulp in het gezin op elkaar afgestemd en de problematiek integraal bekeken.
- Informatie over het verloop van de hulp en ondersteuning wordt, in samenspraak met het gezin, gedeeld met relevante partijen.
- Bij het delen van informatie is het voor alle partijen duidelijk wanneer ze wel en niet informatie over een gezin kunnen delen en met wie.

Als de focus ligt op een kindgerichte aanpak, dan zijn er andere voordelen en risico's dan wanneer de focus ligt op een gezinsgerichte aanpak. Hieronder worden de voordelen en de risico's geschetst en worden de specifieke randvoorwaarden weergegeven.

Kindgerichte aanpak

Voordelen

Verborgene kindsignalen komen (eerder) in beeld en hulp wordt toegesneden op de behoefte van de jeugdigen.

Wanneer de focus op de jeugdige en zijn of haar problematiek ligt, zullen de betrokken professionals alert zijn op het welzijn en de veiligheid van de jeugdigen.

Risico's

Essentiële informatie over de problematiek van ouders, welke risico's oplevert voor de veiligheid van de jeugdigen, wordt niet gedeeld met partijen die zorg en ondersteuning bieden aan deze jeugdigen. Hierdoor bestaat het risico dat onveilige situaties te laat in beeld komen. Een voorbeeld is dat psychische problematiek, verslavingsproblematiek of een verstandelijke beperking van ouders, risico's kunnen opleveren voor de kinderen van deze ouders. De partijen die hulp aan ouders bieden, zoals de geestelijke gezondheidszorg, zijn echter vaak onvoldoende aangesloten op de gemeentelijke toegang waardoor deze kwetsbare kinderen niet altijd in beeld zijn.

De problematiek rond een jeugdige wordt geïsoleerd aangepakt, waardoor gezinsproblematiek niet wordt meegenomen in de hulp, wat resulteert in hulp die niet voldoende passend is. Voor sommige vraagstukken is een integrale aanpak van de brede gezinsproblematiek essentieel omdat de oorzaak voor gedragsproblemen van de jeugdigen gevonden moet worden in problematiek die bij de volwassen gezinsleden speelt.

Specifieke randvoorwaarden

Als gewerkt wordt met een kindgerichte aanpak, dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Er zijn concrete afspraken met netwerkpartners en volwassenhulpverlening over het delen van signalen en informatie.
- Bij een hulpvraag van jeugdigen wordt bekeken of problematiek van ouders hieraan ten grondslag ligt en of er voor de veiligheid van de jeugdigen ook hulp nodig is voor deze ouders.

Gezinsgerichte aanpak

Voordelen

Bij problemen wordt naar het hele gezin gekeken en wordt de problematiek integraal aangepakt.

Risico's

Kindsignalen en veiligheidsrisico's komen niet tijdig in beeld omdat er mogelijk onvoldoende aandacht is voor jeugdhulpproblematiek als de hulpvraag van volwassen gezinsleden de boventoon voert. Hierdoor worden onveilige situaties niet tijdig gesignaleerd of krijgen jeugdigen niet de best passende hulp.

Specifieke randvoorwaarden

Als gewerkt wordt met een gezinsgerichte aanpak, dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Professionals hebben voldoende expertise en instrumenten tot hun beschikking om de veiligheid van jeugdigen in te schatten, vooral als hun eigen expertise gericht is op volwassenenhulp.

5 Regie

Regie bij jeugdigen en gezinnen - regie bij de professional

In de participatiesamenleving wordt steeds meer van de eigen kracht van burgers verwacht. In steeds meer jeugd beleid staat 'eigen kracht' centraal. Bij het toepassen van eigen kracht wordt de jeugdige, het gezin en het sociale netwerk in de gelegenheid gesteld om zelf een plan te maken en het voortouw te nemen in de uitvoering daarvan, de regie ligt bij de jeugdigen en gezinnen. In hoeverre de regie bij de jeugdigen en gezinnen wordt gelegd, verschilt per gemeente. De meeste gemeenten werken volgens het principe dat eerst wordt ingeschat in hoeverre eigen regie mogelijk is. Als dit (bijvoorbeeld vanwege een beperking) in mindere mate mogelijk is, dan helpt de professional met de regie van de hulp.

Randvoorwaarden met betrekking tot regie

Ongeacht hoe de regie belegd is:

- Gezinnen worden in staat gesteld om de regie over de zorg en ondersteuning zoveel mogelijk zelf te voeren.
- Medewerkers zijn in staat goed in te schatten in hoeverre jeugdigen en gezinnen zelf de regie kunnen voeren en de continuïteit over hun eigen zorg kunnen borgen en waar het gezin moet worden bijgestaan. Daarbij is het van belang om te concretiseren in welke gevallen dit niet mogelijk is en in welke gevallen wel (bijvoorbeeld bij problematiek rondom gezinnen met meervoudige problematiek of lvb).
- Gezinnen waarbij jeugdigen veiligheidsrisico's lopen, worden niet losgelaten. Het is van belang dat professionals een gezin niet loslaten voordat zij zich ervan vergewissen dat gezinnen aankomen bij de in te zetten hulp. Wanneer gezinnen niet aankomen, wordt hier vervolgens actie op ondernomen; dit kan door een inschatting te maken of er bijvoorbeeld wachtlijsten zijn of er mogelijk tussentijds andere hulp nodig is.
- De aansluiting met toegangsvoorzieningen met drang en dwang is geregeld en is voor alle betrokkenen duidelijk.

Als de regie zoveel mogelijk bij jeugdigen en gezinnen ligt, dan zijn er andere voordelen en risico's dan wanneer de regie voornamelijk door een professional gevoerd wordt. Hieronder worden de voordelen en de risico's geschetst en worden de specifieke randvoorwaarden weergegeven.

Regie bij jeugdige en gezin

Voordelen

Zorg en ondersteuning is effectiever als de jeugdige en het gezin een zorgplan ondersteunen en zich zelf verantwoordelijk voelen voor de uitvoering van dit plan. Regie door jeugdigen en gezinnen is dus een belangrijk element om resultaten te bereiken in zorg en ondersteuning.

Risico's

Er zijn situaties waarin regie door jeugdigen en gezinnen (gedeeltelijk) niet mogelijk is. Het blijkt een risico dat professionals dit niet tijdig inschatten en het te lang duurt voordat zorg en ondersteuning in samenhang wordt geboden aan de gezinnen die niet zelf regie kunnen voeren. De hulp kan stagneren omdat jeugdigen en gezinnen over onvoldoende kennis beschikken en zij onvoldoende worden bijgestaan door een professional.

Er is een groep jeugdigen en gezinnen die aangeeft juist zelf de regie te kunnen voeren maar tegelijkertijd de inzet van zorg en ondersteuning afhoudt, waardoor passende hulp voor jeugdigen mogelijk niet tot stand komt of er onvoldoende zicht is op de veiligheid van jeugdigen binnen het gezin.

Specifieke randvoorwaarden

Als jeugdigen en gezinnen zelf de regie voeren, dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Er worden duidelijke afspraken gemaakt over wat er nodig is om de regie te (kunnen) voeren en wanneer een professional (weer) wordt ingeschakeld indien de regievoering niet verloopt zoals afgesproken.
- Verantwoordelijkheden over handelen in onveilige situatie zijn duidelijk belegd.

Regie bij professional

Voordelen

Bij complexe problemen of meervoudige problemen biedt het meerwaarde als een professional de hulp kan coördineren en het overzicht houdt, zodat de hulp doelgericht en efficiënt wordt ingezet.

Risico's

Wijkteams of jeugdprofessionals nemen soms geen regie omdat zij zich onvoldoende capabel voelen, moeite hebben met weerstand van het gezin, of het zorgaanbod niet goed kennen.

Specifieke randvoorwaarden

Wanneer het uitgangspunt is dat de regie door professionals wordt gevoerd, dan moet minimaal het volgende geregeld zijn:

- Er is één professional (de regisseur) die zorgt voor samenhangende zorg en ondersteuning. De regie moet dan vakkundig worden ingevuld:
 - 1) samenhangend plan met gezamenlijke doelen
 - 2) de regisseur houdt zicht op de uitvoering en stuurt bij indien nodig
 - 3) de regisseur heeft doorzettingsmacht en de mogelijkheid om op te schalen
 - 4) de regisseur zorgt ervoor dat relevante informatie over de veiligheid van jeugdigen wordt gedeeld (in overleg met jeugdigen/gezinnen).Daarnaast wordt regie zoveel mogelijk uitgevoerd in samenspraak met jeugdigen en gezinnen.

6 Kwetsbare combinaties

De Kinderombudsman en de samenwerkende inspecties hebben risico's, voordelen en de bijbehorende (specifieke) randvoorwaarden per inrichtingsaspect inzichtelijk gemaakt. Daarbij vragen we in het bijzonder aandacht voor de combinatie van verschillende inrichtingsaspecten. Juist door de verschillende combinaties van inrichtingskeuzes voor respectievelijk de werkwijze, manier van uitvragen, focus, toegankelijkheid en regie, is het van belang dat een gemeente zicht heeft op de risico's en voordelen en waar deze elkaar versterken of verzwakken.

Wij geven hieronder enkele voorbeelden van kwetsbare combinaties.

Generalistisch werken, vraaggericht werken en initiatief bij de burger

Uit de onderzoeken van de Kinderombudsman en de samenwerkende inspecties blijkt dat deze combinatie kwetsbaar is als het gaat om het signaleren, duiden en waarborgen van de veiligheid van kinderen. De afzonderlijke risico's versterken elkaar. Er ligt veel initiatief bij de burger en daarbij bestaat de kans dat de betrokken professional onvoldoende zicht heeft op de totale problematiek die speelt. Doordat de burger zelf de weg naar de toegangsfunctie moet vinden en de problematiek wordt verhelderd volgens de methode van het vraaggericht werken, is er een verhoogd risico dat overige problematiek niet voldoende in beeld komt. Hierdoor kunnen jeugdigen die in een onveilige situatie verkeren (te lang) buiten beeld blijven.

Kindgerichte aanpak en specialistisch werken

Bij deze beide aanpakken in deze combinatie bestaat het risico dat de focus vooral op de problematiek van jeugdigen ligt doordat een specialist een kindgerichte aanpak hanteert. Het is van belang dat er nadrukkelijk aandacht is voor het goed vormgeven van integrale aanpak met de volwassenhulpverlening. Hierdoor heeft de specialist beter zicht op de veiligheid van de jeugdigen.

Vraaggericht werken en regie bij jeugdigen en gezinnen

Als de vraagverheldering plaatsvindt aan de hand van vraaggericht werken, dan bestaat het risico dat niet alle problematiek in beeld komt. Het wordt dan moeilijker om in te schatten of jeugdigen/gezinnen zelf de regie kunnen voeren. Het risico dat jeugdigen en gezinnen zelf de regie voeren terwijl ze daar niet toe in staat zijn, wordt hierdoor vergoot.

Vanzelfsprekend zijn er meer combinaties binnen de toegangsfunctie mogelijk. De Kinder-ombudsman en de samenwerkende inspecties willen de gemeenten oproepen kritisch te bekijken of de gemaakte combinaties aan de gestelde randvoorwaarden voldoen en daar waar nodig (aanvullende) maatregelen te treffen om de veiligheid van kinderen voldoende te kunnen waarborgen.

De Kinderombudsman

Postbus 93122
2509 AC Den Haag

0800-876 54 32
(maandag tot en met vrijdag van 12.00 tot 17.00 uur)

info@dekinderombudsman.nl
www.dekinderombudsman.nl

Opmaak & ontwerp : Creativa-Design.com

29 maart 2016

KOM011/2016

Samenwerkend Toezicht Jeugd/ Samenwerkend Toezicht Sociaal Domein

Postbus 19201
3501 DE Utrecht

088 - 370 02 88

info@jeugdinspecties.nl
www.jeugdinspecties.nl
www.inspectieloketjeugd.nl